

ORIGINALUTGJEVING

Redaktør og produsent: Rolf Myklebust

Opptak: NRK 1952–1963

Tekst: Olav Bø

Teikning: Kari Rolfsen

Utgitte av RCA Victor i samarbeid med NRK

NYUTGJEVING

Redaktør og produsent: Gunn Sølvi Gausemel, NRK

Prosjektleder: Frode Rolandsgard, ta:lik

Lydrestaurering og mastering: Terje Hellem, NRK

Grafikar: Eva Karlsson

Tekst: Frode Rolandsgard

Engelsk omsetjing: Laura Ellestad

Økonomisk støtte: Norsk kulturråd og Rådet for folkemusikk og folkedans

Takk til tidl. programsekretær i NRK Lisa Halvorsen for konsulenthjelp.

78 plater, EP- og LP serien »Norsk folkemusikk« vart utgitt av NRK og plateselskapet RCA mellom 1953 og 1974. Nyutgjevinga av serien blir gjort av NRK og plateselskapet ta:lik, i samarbeid med Arne Bendiksen records.

The series »Norsk folkemusikk« comprises a number of 78s, Eps and LPs released by the NRK and RCA Records between 1953 and 1974. The recordings by Ingebjørg Liestøl, Brita Bratland, Talleiv Røysland and Magne Manheim were originally released in the EP format, then as LP in 1974 (RCA FLP 20).

FOLKEVISER - BÅNSULLAR - SLÅTTAR OG STEV

Ingebjørg Liestøl

Brita Bratland

Talleiv Røysland

Magne Manheim

NRK

from Olav Edland, the father of Storegut, about whom Aasmund Olavsson Vinje had composed poetry. Brita's grandmother sang a great deal when the children were small; she hummed and sang constantly. She sang old songs; heroic ballads, love songs, hymns and stev.

Talleiv Røysland (1897–1981), Lårdal, Telemark

Talleiv Røysland was one of the best folk singers to be heard on the radio. Talleiv Røysland became a custodian at the “home for country youth” at Nordahl Brungst. 22 in Oslo, and it was at this time that he was “discovered” because he sang while he worked in the halls in the building. Røysland presented folk songs, song fragments, and stev from Telemark as natural expressions of rural art in the form of words and tones. He had a cheerful demeanor, could connect easily with an audience, had quick-witted commentary, humour, and a contagious delight in song.

Magne Manheim (1928–1997), Seljord, Telemark

Magne Manheim was the son of the fiddler Harald Manheim. Magne had flawless finger and bow technique, sensitive musicality, and a discerning sense for the beauty of form. His playing therefore obtained a noble character. Through Manheim's interpretation, the tunes became pure music, unbound by time and place, in spite of their functional role. His performances of Torkjell Haugerud's tune compositions were exemplary. At any time, I can call forth the listening tune “Huldrejenta” in my memory, the way Magne played it, with lyrical fantasy and exceptionally tight trills.

Text/Source: from Rolf Myklebust/Femti år med folkemusikk 1982

VOKAL FOLKEMUSIKK II

FOLKEVISER – BÅNSULLER – SLÅTTAR OG STEV

Norske folkeviser

Til ekte folkeviser reknar vi som oftast berre dei fortellande (episke) visene frå mellomalderen, men nokre nyare viser blir stundom tekne med mellom folkevisene. Ein stor del av desse siste er av humoristisk karakter.

Det som er mest typisk for dei norske folkevisene frå mellomalderen er det ein kan kalle trollviser. Dei skildrar gjerne ei ferd til trolleheimen eller trollebotnen, slik er det t.d. i visa om Åsmund Frægdegjæva. Mange viser bygger på norrøne soger, det er fortellingar som har fått si litterære form i mellomalderen. Emnet for slike soger kan vere norrønt, men vi har også i vår mellomalderlitteratur ei rekke omsette, romantiske soger. Slik finn vi at folkevisene både bygger på heimleg tradisjon og på kulturlån utanfrå.

Det er livet i mellomalderen som er skildra i visene, og fleire viser fortel om historiske hendingar. Av eigentlege historiske viser har vi likevel berre få. Dei vi har, går om hendingar kring år 1300. Det historiske grunnlaget er ofte så omlaga og så blanda med dikt at ein stundom kan ha vanskar med å kjenne att dei hendingane som visa fortel om, for visene bøyer hendingane inn under lovene for eit diktverk. I Norden kom folkevisa opp

saman med riddarlivet, og det var derfor naturleg at mange viser henta emne derifrå. Men sidan riddarlivet aldri vann inngang fullt ut i Noreg, er dei fleste av riddarvisene i norsk tradisjon av dansk og svensk opphav. Men dei har tidleg nått til oss og vunni seg heimstadrett der. Som oftast er dei omsette til bygdamål.

Dei visene vi kallar kjempeviser er av ein annan karakter, og desse visene bygger i det meste på gammal norsk tradisjon, tru og tenkemåte. Helten eller kjempa syner finsleg framferd, vågemot og offervilje. Visene fortel nok om mangt vilt og uhyggeleg, men dei mjukare strengene tonar attom og døyver det harde. Til desse visene høyrer m.a. «Heming og Harald kongjen» og «På Dovrefjell i Norge».

Folkevisene lærer oss korleis folk tenkte og trudde i mellomalderen. I heilagvisene møter vi katolisismen, som er rette trua for folka i folkevisene. Til denne gruppa høyrer vår finaste folkeviser, visjonsdiktet Draumkvædet. Visa om Stolt Margjit høyrer også hit, det er av dei visene som har komi utanfrå.

Men sterkare enn religiøs tru i folkevisene, er dei folkelege truene og førestillingane. Kring mennesket var det etter folketrua ei anna verd, der det

badde mange slag overnaturlige vette, risar og gygrar, bergekonge, alvefolk og haugebonde, nykk og havfru. Alle desse representerer makter som er farlege for mennesket. Mennesket kan gå under i kampen, men det kan også vinne over vetta. Ei urikkande lagnadstru ligg alltid attom.

Folkevisene vart sungne, derfor er versemålet fritt. Det finst både to-lina og fir-lina strofer. Dei har enderim, men det krevst berre assonans. Til strofen høyrer det jamt eit omkvede, ei eller fleire versliner som blir tekne oppatt ved alle strofene. Omkvedet kan anten vere teki or lyriske innleiingsstrofar til sjølve den fortellande visa – eller det med få ord kan gje grunnstemminga i visa. Fleire viser har ei lyrisk innleiing som fell utanfor sjølve viseemnet, det heng saman med folkevisedansen. Både folkevisa og dansen som høyrde til var noko nytt i vår nordiske kulturkrins.

Dei norske folkevisene har ofte sprang i handlinga, dei toppar seg i visse episodar som er livfullt utmåla. I slike einskilddrag er det noka sterkt og storfelt, ofte originalt.

Folkevisene viser den litterære kulturen vi hadde i mellomalderen. Dei har derfor verdi både som kunstverk og som historisk minne.

/Olav Bø

Ingebjørg Liestøl (1900–1996), Åseral, Vest-Agder

Ingebjørg Liestøl er ein sentral kjelde i norsk folkemusikk. Ho var syster til songaren Kari Røynlid og folkeminnegranskaren Knut Liestøl. Dei lærde songar av far sin, Olav Knutson Liestøl, som igjen hadde songane i gamal familietradisjon. Tradisjonen spenner frå folkeviser, båndullar, nystev, salmar og religiøse folketonar.

Brita Bratland (1910–1975), Øvre Vinje, Telemark

Brita Bratland skulle bli «folkemusikkjendis» på grunn av den rike, gamle songskatten ho sat inne med, og som ho òg let andre få del i. Dei fleste av dei gamle songane lærde ho av farmora Margit Tveiten frå Grungedal. Far til Margit var storkvedaren Hallvard Gugarden, og han hadde mange av visene sine frå Olav Edland, far til Storegut, som Aasmund Olavsson Vinje har dikta om. Bestemora til Brita song mykje då borna var små, ho sulla og song jamt. Det var gamle viser; kjempeviser, kjærleiksviser, salmar og stev.

However, popular faith and popular ideas are stronger in the ballads than religion. According to popular conception there is another world outside the human world which is inhabited by supernatural beings of many kinds, giants and giantesses, mountain kings, fairies and hillfolk, Nixie and mermaid. They represent forces dangerous to mankind. Humans may be destroyed in the struggle, but they may also conquer these supernatural beings. The ballads always contain a convinced fatalism. The ballads were sung, therefore the metre is rather free. There are two-lined as well as four-lined verses. They have terminal rhyme, although assonance between the rhyming words is sufficient. The stanza generally has a refrain, one or more lines, which is repeated after each verse. The refrain may be taken from lyrical stanzas forming an introduction to the narrative ballad proper – or it may express the main mood of the ballad in a few words. Several ballads have a lyric introduction which falls outside the ballade theme itself: this has connection with dancing to ballads. A ballad with its own dance was something new in Scandinavian civilisation.

Norwegian ballads are often somewhat disconnected, they show breaks in the action and concentrate upon certain decisive episodes which are vividly depicted. These parts of a ballad have

the imprint of something strong and great, often highly original.

The ballads bear witness to our literary culture in the Middle Ages and are of great artistic and historical value.

/Olav Bø

Ingebjørg Liestøl (1900–1996), Åseral, Vest-Agder

Ingebjørg Liestøl was a central source within Norwegian folk music. She was the sister of the singer, Kari Røynlid, and the folklore scholar, Knut Liestøl. They had learned songs from their father, Olav Knutson Liestøl, who had in turn acquired the songs in time-honoured family tradition. The tradition ranges from folk songs to lullabies, nystev (a type of stev [a four-line, single-stanza song with end rhyme]), hymns, and religious folk songs.

Brita Bratland (1910–1975), Øvre Vinje, Telemark

Brita Bratland should be a “folk music celebrity” because of the treasure of rich, old songs which she possessed, and which she also shared with others. She learned most of the old songs from her grandmother, Margit Tveiten from Grungedal. Margit’s father was the great folk singer Hallvard Gugarden, and he had learned many of his songs

Norwegian ballads

We usually regard the “folkeviser”, the ballads proper. As being the narrative epiclyrical ballads from the Middle Ages, but sometimes we also include some songs of a more recent date. Many of these songs are of a humorous character.

The most characteristic specimens among the Norwegian medieval ballads are the so-called “trollviser” (songs about trolls). Generally they tell about a journey to “Trolleheimen” or “Trollebotnen” (the home of the trolls) as is the case in the ballad about Åsmund Frægdegjeva. Many ballads have taken their theme from old Norse sagas, stories which developed their literary form during the Middle Ages. The topic of these sagas may be Norse, but in our literature from the Middle Ages there are also several translated, romantic sagas. Thus we find that the ballads are based on local tradition as well as on cultural loans from abroad.

The ballads tell about life in the Middle Ages and some of them describe historical events. There are, however, only a few real historical ballads: these refer to events about 1300. The historical foundation is, however, frequently transformed or confused with fiction to such a degree that it is sometimes difficult to identify the events described. This is the result of a free use of poetic licence.

In Scandinavia the ballad grew up simultaneously with the medieval system of knighthood, and thus it was only natural that many ballads took their theme from the life of chivalry. But since the system of knighthood never won full admittance in Norway, most ballads of chivalry in Norwegian tradition are of Danish or Swedish origin. However, they soon reached Norway and settled there, frequently being translated into dialects. The ballads called “Kjempeviser” (songs about giants) are of another character and are mostly founded on old Norwegian tradition, faith and way of thinking. The hero or the giant behaves nobly, he is bold and self-sacrificing. Certainly the ballads describe rather wild and savage adventures, but underneath milder tones are heard, softening the hard. Among ballads of this kind are, for instance, “Heming og Harald Kongjen” (Heming and King Harald) and “På Dovrefjell i Norge” (In the Dovre mountains in Norway).

The ballads tell how people thought and believed in the Middle Ages. In the “heilagviser” (holy songs) we meet Catholicism the only true religious faith to the people of the ballads. In this group we find our finest ballad, the visionary poem “Draumkvædet” (Dream Lay). In this group we also include the ballad about “Stolt Margjit” (Proud Margjit), which is one of the ballads imported from abroad.

Talleiv Røysland (1897–1981),

Lårdal, Telemark

Talleiv Røysland var ein av dei likaste bygdesongarane som var å høyre i radio. Talleiv Røysland vart vaktmester i «heim for landsungdom» i Nordahl Brunsgt. 22 i Oslo, og det var på denne tid vart «oppdaga» fordi han gjekk og song under arbeidet i salane i bygget. Røysland framførde viser, stubbar og stev frå Telemark som naturleg uttrykk for bygdekunst i ord og tonar. Han hadde ei folkeleg form, fekk lett kontakt med publikum, hadde kjapp replikk, humor og smittande songlede.

Magne Manheim (1928–1997),

Seljord, Telemark

Magne Manheim var son til spelemannen Harald Manheim. Magne har lytefri finger- og bogeteknikk, finnerva musikalitet og kritisk formsans. Spelet hans får difor ein nobel karakter. I Manheim si tolking blir slåttane rein musikk, ubundne av tid og stad, trass i sin funksjonelle karakter. Han har gjeve Torkjell Haugeruds slåttekomposisjonar mønsterverdig framføring. Når som helst kan eg kalle fram i minnet lydarslåttene «Huldrejenten», slik Magne spelte han med lyrisk fantasi og makelaust tette triller.

Tekst/ Kjelde: frå Rolf Myklebust/Femti år med folkemusikk 1982

FOLKEVISER – BÅNSULLAR

Ingebjørg Liestøl (1900–1996), Åseral, Vest-Agder, vokal:

01. No e sola gladd av åne av gråne, bångull
02. Skunda deg, skunda deg, Mari båne, bångull
Opptak: 12.10.1955, Espeli, Åseral.

03. Dei tvo systane (Horpa), folkevise
04. Rosensfolen, folkevise
Opptak: 18.12.1953, Åseral.

Brita Bratland (1910–1975), Vinje, Telemark, vokal:

05. Jomfruen stander i høyen loft, folkevise
Opptak: 04.06.1959, Edland, Vinje.
06. Ridder Valivan, folkevise
Opptak: 04.06.1959, Edland, Vinje.
07. Agnete og Havmannen, folkevise
Opptak: 13.09.1960, Edland, Vinje.

08. Beltet mitt, folkevise
Opptak: 04.06.1959, Edland, Vinje.

09. Fanteguten, folkevise
Opptak: 11.09.1958, Edland, Vinje.

10. Ulevå-steva, gamle-stev
Opptak: 13.09.1960, Edland, Vinje.

11. Gygri lokkar, huldrelokk
12. Hjuringen sat på berget det blå
Opptak: 11.09.1958, Edland, Vinje.

- Fire bångullar:
13. Bjønningen sat i bakkjen
14. Statt upp stutte nubbi stubbi
15. Skunda deg, skunda deg, Annemor jenta mi
16. Viervann og Mariahand
Opptak: 13.09.1960, Edland, Vinje.

- Fire bångullar:
17. Å, så vent eit bån
18. Kom på støyle te meg
19. Å, du vesle Per
20. Tung og bratt æ Bronelli
Opptak: 13.09.1960, Edland, Vinje.

Talleiv Røysland (1897–1981), Lårdal, Telemark, vokal:

21. Guro Heddelid rid til kyrkje (J. Telnes), vise
22. Jondalen, slåttestev
Opptak: 11.11.1953, studio, Oslo.

23. Pål sine høner, skjemtevise
24. Hølje Plassen, slåttestev
Opptak: 17.12.1952, studio, Oslo.

Spor 01–04 også gjeve ut på RCA FEP 16
Spor 05–16 også gjeve ut på RCA FEP 37
Spor 17–20 ikkje på EP, men på FLP 20
Spor 21–24 også gjeve ut på RCA FEP 2
Spor 25–28: også gjeve ut på RCA FEP 40

SLÅTTESTEV OG SLÅTT

- Talleiv Røysland, vokal:**
25. Haslebuskane, springar
Opptak: 11.02.1963, studio, Oslo.

- Magne Manheim (1928-1997),
Seljord, Telemark, hardingfele:**
26. Haslebuskane, springar
Opptak: 11.02.1963, studio, Oslo.

- Talleiv, Røysland, vokal:**
27. Å, så sulla ho mor med rokkjen sin, slåttestev
Opptak: 11.02.1963, studio, Oslo.

- Magne Manheim, hardingfele:**
28. Å, så sulla ho mor med rokkjen sin, halling
Opptak: 11.02.1963, studio, Oslo.

